

שמואל כותב מכתב

פתאום קיבלתי מכתב משמואל. מכתב מוזר ויפה. הגיע בדואר רשום, ארוז עם ספר. התפלאתי: שמואל שותק בדרך כלל, והנה - מכתב:

לילי, את חברה נאמנה ויקרה, פתוחה לידידים ומתפתחת. לעומתך הנני מסתגר בקונכייתי ומאבד את מה הנכסים שרכשתי בימי חיי. מטופל באשת חיקי הזקוקה לי הן מנטלית והן בחיי המעשה היומי. מזה אין בדעתי להינתק. את ודאי שואלת למה אינני מתקשר טלפונית. ובכן, יש לי רתיעה להשתמש במכשיר הזה לאנשים שאני רוצה יותר מכל לפגוש פנים אל פנים, לחוש את רעד הקול, את הבעת הפנים, את החיוך ואת מבט השמחה או העצב המשתקף בעת שיחה עם אלה שחשובים לי, את כן. בשיחה טלפונית יש משהו כדי יציאת חובה, וזה זר לי. בשיחות כאלה הרי מבררים מה שלום, ומה הן טרדות היום. בשיחה כזו אפשר להגיד הכל ואפשר לצמצם עד כדי יציאת ידי חובה, והטעם אחרי זה אף פעם לא ערב לחיקי. ייתכן ורתיעתי נובעת מכך שרוב זמן עבודתי השתמשתי בטלפון.

כללית עברתי משברים שהתגברתי עליהם במעט או בהרבה, אינני מאלה שנכנעים בקלות למצבים הדורשים אתגר, כל זמן שזה תלוי בי. יש ימים שאין לי דקה לעצמי, ובילוי עם נכדי מפצה אותי על הכל, במיוחד עם הצעיר שבהם, שהוא יצירה בפני עצמה, כל רגע איתו זו הנאה צרופה, עדיין לא בן שלוש.

בתי אפרת אזרה אומץ וסיימה סופית את ההתנתקות מבעלה, ועזרנו לה לרכוש דירה בעפולה. עם יעלה ניתוק מוחלט שלא ניתן לאחותו, והצרות שהיא מביאה על עצמה רק מתעצמות, כולל עיקול על הדירה שרכשנו לה. שלושת ילדי לא הצליחו להחזיק משפחה, האם האשמה בנו, ההורים? יש לי נחת מהצעיר שהצליח לבנות משפחה מחדש.

אני מתכנן נסיעה לספרד ופורטוגל, מצטרף למסע שמתכננת המועצה עבור החברים הוותיקים. הנסיעה נחוצה לי ביותר הן כחופשה והן כהינתקות ולו זמנית, למצב בו אני נתון, ומסירת חבילת דאגתי לידי הבת הבכירה וליתר המשפחה.

אין לי מושג אם אפשר לשבור את עטיפת הקיפאון בה אני מצוי, אך אני עדיין מקווה. הדבר היחידי שמדי פעם אני מצליח להתפנות אליו, זה כתיבה למדור המכתבים של עיתון זה או אחר על בעיות אקטואליה מטרידות. גם

האינטרנט מהווה כר נרחב להתבטאות בפורומים שונים על נושאים מגוונים.
זה ממש צורך קיומי נפשי.

מאז שיחת הטלפון שלך, ששמחתי לשמוע בה את קולך המתרונון, וזה מעודד, לא עבר יום מבלי שעלית על מחשבתי, אולי זה יסורי מצפון?
חברתך יקרה לי מאוד, אשמור עליה מכל משמר.
שולח שי צנוע שינעים לך לקרוא, כך אני מקווה.

שמואל, שלרגלי ההר.

התרגשתי מהמכתב, גם הספר היה מעניין ומיוחד. שקעתי בקריאתו. מאז שחלתה זוגתו חדלתי לראות את שמואל ליד האגם, ושיחות הטלפון שלנו, היו בעיקר על שלומה ובמיוחד על שלומו שלו, וכיצד הוא מטפל בה ומנסה לקדם את יכולותיה.

לעתים כעס, והיה מתוסכל, ולפעמים שמח על בדל הצלחה. כשהיינו נפגשים מדי פעם ליד האגם היינו משוחחים, מספרים זה לזה, ושמואל הרבה לחלוק את דאגותיו לבנותיו. אני הקשבתי הרבה, ולפעמים ניסיתי, כמו בסימולציה, להביא בפניו איך מרגישה בתו האמצעית כשונה, כדחוייה, כמנוודה. חשתי את הכאב, אבל לא יכולתי לעזור. זה היה הגורל שלהם, ואני צפיתי מבחוץ, כמו מעבר לחלון זכוכית.

את שמואל הכרתי בזכות רחל חברתי, שאיתה נסעתי לטיול של ארגון המורים, ושמואל שבא בגפו הסתפח אלינו.

שוטטתי במדבר סיני, בסנטה קטרינה, בוואדי רם ובאילת. בערב ירדנו שמואל ואני לשפת הים, אורות עקבה ואור הירח הבהיקו את המים, ושוחחנו. שמואל סיפר על ילדותו בלוב, איך היה מצטרף למסעות הרכישה של אביו סוחר הבדים, ולומד ממנו אורחם וריבעם של בני הארץ, ובעיקר דרכו של אביו בהתרועעות מכובדת ומשא ומתן עם הבריות.

פתאום נשתנתה המציאות, מלחמת עולם, האב נלקח למחנה עבודה, ואחר כך חלה בטיפוס ונפטר. האם מנהיגה את המשפחה, שמואל מחפש להצטרף לחלוצים המבקשים להימלט לארץ-ישראל. אסור לגלות לאם, אבל שמואל מבקש את ברכתה, ולעולם לא ישכח את פרידתם, כשהיא שולחת אותו לעולם - "לך בכוחך זה" - גאה ונחושה, אימא ונער נפרדים, והוא בר-מצווה.

בארץ-ישראל עליית הנוער שולחת את שמואל, הנער מלוב, למשפחה במושב עובדים, משפחה יהודית מגרמניה. הנער הלובי צומח בהוויה היקית, סופג ונעשה קיבוץ גלויות בנפש אחת, בודד בין שני האומנים המבוגרים במשפחה ללא ילדים. הוא עובר לכפר נוער, להמולה של נערים ונערות מכל הגילים ומכל הגלויות ומבני הארץ, והוא עובד ולומד והופך "צבר" ככולם.

פתאום נפרשה לפני פרשת חיים - כפרות מעולם אחר. נדהמתי ונמלאתי חמלה וכבוד לסיפור חייו. גם אני, סיפרתי, נקרעתי ממשפחתי, מ אַמְיומאם אַמְיומאבי, והוטלתי לקלחת בית הילדים בקיבוץ, ואני כבת שמונה שנים בלבד. גם אני הייתי רעבה

לאהבה וללחם, מוכה ומבודדת. אבל נלחמתי על חי ללא סיכון החיים. שמואל שצמח והתבגר המשיך במלחמתו ובסיכון חיים במלחמת השחרור, השתחרר והצטרף לקיבוץ, נשא אישה והוליד שלושה ילדים.

כמוני למד ועבד, בנה קריירה, ובהמשך יצא את הקיבוץ והיה לבעל משק ונחלה. כמוני גם כותב לפרקים - בעצם לאו דווקא כמוני, כי אני נאבקת בחסימות כתיבה...

פסענו על הטיילת האילתית ועל שפת המים, כשאדוות הגלים לוקקת את החוף. פה ושם נשמעה נגינת תזמורת, וקייטנים מרקדים נעו על רחבת הריקודים. גם אנחנו רקדנו, וחשתי את התואם שביננו.

כשחזרתי מן הטיול הגיעה מעטפה ובה תצלומים שצילם אותי במדבר על ג'יפ, ועל רקע הר סנטה קטרינה. מאחור כתב, שזה בכדי ש"הנכדים יראו את הסבתא שלהם משוטטת בסיני ויכולה לו".

כתבתי מכתב לרחל חברתי, מהשלישיה שלנו בטיול. שיתפתי אותה במחשבותי על הידידות עם שמואל, ששימחה אותי, כי הנה כשכבר חשבתי שאין בנמצא גבר בן גילי ואפילו יותר, שהוא גם בריא ונאה וגם אינו "מחפש פיליפינית" ומבין ומעניין לשוחח איתו, והנה יש אדם כזה! ומכיוון שאין בדעתי אפילו לחשוב על קשר רומנטי עם בעל משפחה - הרי שזו מתנה משמים להיכוח שיש איש ואם יש אחד - ישנם בוודאי אחרים, ואני הלא צריכה רק אחד... כך שתודה על המתנה, ואני מרשה לה להראות לשמואל את המכתב...

צירפתי את ספר שירי, עם הקדשה, וגם ספר לשמואל, וכך התחלנו לחדש את השלישיה ולטבול באגם בשלושה ולשמוח בידידותנו. והנה רחל קיבלה תפקיד חדש, התקשתה להגיע, ונותרנו שמואל ואני באים מדי שבוע או שבועיים, לשחות ולצחוק - או לככות ולחלוק את חיינו.

שמואל סיפר על בתו האמצעית, שבילדותה פחדה לישון בבית הילדים בקיבוץ, וכיצד היה בא לישון לצידה להרגיעה, עד שסוף-סוף עזבו את הקיבוץ, אבל ה"סנדוויצית" שלו המשיכה לצרוך עוד ועוד, ורבה עם אמה ועם כל המשפחה, עד שגם שמואל נסחף בכעס ובהתרחקות, "ביני ובינה ג'אבל" אמר בערבית. בכל שבוע היו לו טענות חדשות עליה, וכמוכן שמקורן בטענות ותלונות שהיו לבת. ככל שניסיתי לשחק את התפקיד שלה, להראות כיצד היא מרגישה בבדידותה, כאשר אחיה ואחותה מקבלים תמיכה מהוריהם, בדיוור, בהערכה ובאהבה - ככל שניסיתי להראות, בעזרת ילדותי שלי, עד כמה ההתרחקות של הבת מובנת, ומבקשת אהבה והכרה - לא הצלחתי.

שמואל עייף ממנה, וניסה להגיב כלכלית, לדאוג לה לקורת גג, שאכן היתה נחוצה לה והגיעה לה, אבל המתח והמרחק נותרו כשהיו... כאב לי וליכי יצא אליו, וגם אליה...

אני מצידי סיפרתי על אבי, כיצד חשתי את החומרה ("את לא בסדר!" - עם האצבע המתנופפת...) ואת אכזבתו ממני, מהשונות שלי, ואיך נשא אותי על גבו, כשגבס ברגלי האחת והוא מבוסס בבוץ העמוק בחצר, בדרך מחדר ההורים לבנייני המוסד, בחושך, ללא מדרכות,

כאשר מגפיו נאחזים מדי פעם בבוץ והוא מתאמץ להיחלץ, ונערה עם גבס על גבו... זכרתי את ריח הזיעה שלו, מתמסר ואינו מוותר.

אבא היה אמן שח, מתכתב בגלויות הכוללות מהלכי שח עם אמנים אחרים, אבל אותי לא לימד. לפעמים ניסה לשחק איתי דמקה או ביטקה, אבל התאכזב מחוסר התחכום הנאיבי של הילדה, שלא חשב שאפשר ללמד ולאמן אותה.

כך שמהר מאוד ביקשתי והבאתי אל שפת האגם תיבת שח קטנה, וביקשתי משמואל שילמד ויאמן אותי. הייתי תלמידה טובה, וקיוויתי ממש לדעת לשחק שח בהמשך, אבל שמואל אמר פתאום, "איך טעם" להמשיך בקצב של פעם בשבוע או בשבועיים, ושלא אביא יותר את התיבה... זאת היתה אכזבתי הראשונה משמואל, והשניה מגברים שלא מוכנים ללמד אותי שח...

למעשה התאכזבתי משמואל ומציפיה לעזרתו גם בפעם אחרת, בפרשת המומחה למדרסים. בילדותי נוקקתי למדרסים והנה עכשיו שוב, אבל בגלל טראומות בנושא רופאים ומדרסים שמרתי מהם מרחק. קיבלתי המלצות על מומחה שגר ליד ביתו של שמואל, שגם שמואל המליץ עליו, והבטיח שיבוא איתי לפגישה ו"ישמור עליי", היות והלז מכר שלו. ביום האמור, כשאני כבר בדרך, שמואל מתקשר: "אינני יכול להגיע. פתאום הפכו אותי לשמרטף". הגעתי לבדי, עם כל פחד, ובאמת נפלתי בפח: בזמן שהמומחה בדק אותי ודיבר איתי, חתנו-עוזרו פרק את חבילת הנעליים שהבאתי, שחשכתי לכדוק אם יתאמו למדרסים - וללא רשותי קילף משבעת הזוגות את כל העורות, כך שכל שבעת הזוגות האהובים עלי היו טובים לפח האשפה בלבד... הרגשתי נטושה: הייתי לבדי עם חששותי מול שני אנשים שעשו בי ובנעלי כטוב בעיניהם, וכמובן שלא היה סופטוב: כשביקשתי ביקור נוסף, המומחה הודיע לי שהוא מצטער אך נוסע לשישה שבועות לחו"ל, ובינתיים התשלום ששילמתי והתקציב מקופת חולים כבר בכיסו... לא הבנתי כיצד שמואל, שהוא רגיש ושומר טוב, ומכיר את בעיותי, אינו מצליח להעביר את מה שהטילו עליו לאחד מבני משפחתו הרבים, ופשוט לומר את האמת, שהתחייב לעזור לידידה במצוקה בטיפול רפואי. ואולי הוא פשוט פחד...

כשהיינו נפגשים ליד האגם, שמואל תמיד הגיע מוקדם יותר, שמר מקומות וחיכה לי. כשנכנסתי הייתי מחפשת אותו בעיני, ושמחה לראותו מרחוק במקום הקבוע. כשהתקרבתי היה חיוך של שמחה עולה על פניו. שמחנו זה לקראת זה, היה לנו מה לספר זה לזה, דברים שקרו בינתיים ושהכי טוב היה לחלוק אותם בינינו, כמי שאיננו חלק מסיפור חיינו הרגיל, מישהו מ"בחוקן", שאפשר לחלוק איתו מבלי לשפוט.

הייתי מספרת על עבודתי כאסיסטנטית ביעוץ ההרדי, שנוסעת בכל שבוע בפקקי ה"ראש-אור" לעיר הסמוכה והנה בערב חג הפורים תאונת שרשרת, אני בתוכה, מכונית נלחצת בין שתי מכוניות, ואני צריכה לזוז, להגיע, עם מכונית מקרטעת ופח משקשקש שלא לאחר לשיבת המנחים ולקבוצה... באותו הרגע הרי חשבת, שהכי חשוב זה להגיע לקבוצה, ובמכונית הפגועה נטפל "מחר-כך". עבודתי היתה ללא תשלום, ותיקון הרכב היה יקר, כמוכן.

שמואל סיפר על עבודתו החשאית בעזרה למי שזקוק להקשבה, כמוכן ללא שבירת החיסיון של הנועץ, כמוהו קיים גם ביעוץ ההרדי. גם בזאת פנינו, כנראה, לכיוונים דומים בהפעלה של האישיות שלנו, שכל אחד מאיתנו ידע את יכולותיו לעזור ולתמוך בבני אדם, קרובים כורים.

כשבת זוגו הטילה עליו לקנות שי כלשהו למי מהמשפחה, היינו הולכים יחד לפינת המסחר שליד האגם לבחור ולארוז יפה את השי. לפעמים היינו יושבים לשתות קפה או שוקו, מתבוננים בלהקות הציפורים, מקשיבים לציציות ולקריאות העופות זה לזה ומפזרים להם פיזורים. ליד האגם היו מערות קטנות, ששיכשוך המים מלקק את דפנותיהן, ושרכים רטובים נצצו כפנינים בתוכם. היופי של העולם דיבר אלינו ללא מלים, הרגיע אותנו ונסך שלוה. הבעיות והקשיים שחלקנו זה עם זה התרככו מול יופיו של הטבע שתמך בנו.

בוקר אחד שמואל הודיע, שהחליט להתפטר מתפקידו בהם עסק כגימלאי מתנדב. מגיע לי לנוח, אמר לי, כמי שפורק עול מעליו. פשוט התעייף מהקלחת הרוחשת של המויות, שהזכירה לו את תקופת עבודתו, שכללה אכזבות ביחד עם ההצלחות, אכזבות מאנשים. "מגיע לי לנוח" – הוא לא יכולה היה לשער, כמה עומס וכמה ממש לא לנוח, יטיל עליו השבץ של רעייתו, יחד עם אחזקת הבית והנחלה, שבה גרים גם בנו ומשפחתו, כשכל האחריות על כל העבודות היו כמובן מאליה מוטלות עליו בלבד, ללא עזרה. שמואל גם תפקד כשמרטף למשפחת בנו, שאמם היתה משוחררת כליל מעולם.

אמנם היתה הנאה רבה ושמחה מחברתם של הצאצאים, אבל כאשר הקדיש את עצמו למוציא ולמביא במשפחה המורחבת, ניתן היה לשער את קינאתה, בדידותה ומרירותה של יעלה, בתו האמצעית שלא זכתה. גם סלעים נשברים, ומה גם אנשים... בריאותו של שמואל שלחה אותה אזהרה, העץ הגדול, רחב הענפים, החל לנוע ולהתכופף ברוח...

מאחר שפחות ופחות יכולנו להיפגש ולהינפש ליד האגם, היינו מדי פעם משוחחים בטלפון, מספרים. שמואל היה שולח פקסים. לפעמים שלחנו ספרים, ברכות. הפגישות והחברות חסרו לנו, וכל אחד מאיתנו ניסה למלא את החסר בדידות וידידים, אבל הרי אף אדם אינו יכול להיות תחליף לאדם אחר. וכך קרה ששמואל ממשיך להתגעגע, ואני כותבת סיפורים ולפעמים שירים ולפעמים מגיע מכתב...

כותבים לנו

על סיפוריה של לילי נדב, שהופיעו בגיליונות ג'ג

קראתי שוב בסיפורים של לילי נדב שהופיעו מג' (מס. 18 ו-21). עבורי הם חזקים ונוגעים. ניכרים דברי אמת. מצאתי בכתיבתה קול נדיר בספרות 'הניצולים' של התנועה הקיבוצית. בדרך כלל שומעים את עדות הדור השלישי – ילדי בתי הילדים, על המחיר האישי של ההתגייסות לפרוייקט הקיבוצי. בעשור האחרון ניתן היה להבין יותר את כוחו ואת מחירו של החלום על היחיד ועל המשפחה. ולאחר שנוקז הכאב הושב האיזון בשיפוט דור המייסדים, שיחד עם הצער שנגרם על ידם ניתן מקום של כבוד ואמפטיה גם לחלומם ולהשגיהם. מדור הבנים 'דור יצחק' לעומת זאת כמעט ואין עדויות שאינן מגוייסות. כאילו האינדוקטרינציה הצליחה כל כך עד שאיבדו את הקול האמיתי שלהם. כמו יצחק המקראי שכהו עיניו מדמעות המלאכים בשעה שנעקד לקורבן בתוך הדור הזה קולה של לילי מסרב לעצום עין ומעיד עדות של אמת. היא מספרת את הצער בקול שאיננו מריר או מחפש נקם אלא מבקש הקלה שבאמת.

רות קלדרון